

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

**РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Податкова та митна справа»

на тему:

«Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні»

Виконавець:

студентка факультету фінансів та
банківської справи
Трунько Карина Юріївна

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Луценко Ірина Сергіївна

Одеса 2022

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Оподаткування доходів фізичних осіб посідає важливе місце в податковій системі будь-якої держави. Так як є вагомим регулятивним важелем розподілу фінансових ресурсів між державою та населенням, під час його справляння формуються взаємозв'язки платника податку та держави. Важливість ПДФО зумовлено певними факторами. Перш за все, визнання його фіскальної значущості в більшості розвинених держав; здатністю бути ефективним фіскальним інструментом регулювання соціально-економічних процесів в країні; підвищенням ефективності адміністрування ПДФО, що пов'язано із запровадженням електронних сервісів. Це зумовлює значний інтерес до вивчення регулятивної ефективності ПДФО як складного фіскального механізму.

В Україні система прямого оподаткування зазнавала численних трансформацій та перетворень, використовувалася як прогресивна, так і пропорційна шкала оподаткування особистих доходів. При цьому з точки зору фіскальної достатності та соціальної справедливості, ПДФО у різні періоди сприймався неоднозначно.

Тому усе це обумовлює необхідність подальшого реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні у напрямку переміщення податкового навантаження з доходів бідних на доходи багатих верств населення та зменшення рівня ухиляння від оподаткування доходів.

Дослідження щодо оподаткування доходів фізичних осіб проводили низка зарубіжних науковців, а також і вітчизняних серед яких: В. Андрущенко, Н. Дутова, О. Коломієць, Л. Райнова, Л. Сідельникова, Н. Танклевська, Т. Чижова, К. Швабій, Ю. Швець, Ф. Ярошенко та інші.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних підходів оподаткування доходів фізичних осіб, аналіз стану та ефективності ПДФО, висвітлення наявних проблем та визначення напрямків удосконалення щодо цього податку в Україні.

Виходячи з поставленої мети дослідження зумовлюється виконання наступних завдань:

- визначити доходи фізичних осіб як об'єкта оподаткування;
- висвітлити сутність оподаткування доходів фізичних осіб;
- розглянути історію розвитку оподаткування доходів фізичних осіб;
- здійснити аналіз особливостей побудови механізму нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- дослідити бюджетну роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів держави;
- проаналізувати ефективність оподаткування доходів фізичних осіб;
- провести аналіз зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб та розкрити можливості його використання в українській практиці;

- обґрунтувати шляхи вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом кваліфікаційної роботи є економічні відносини, що виникають між платниками податку на доходи фізичних осіб та державою в процесі справляння ПДФО.

Методи дослідження кваліфікаційної роботи. Для вирішення поставлених завдань у кваліфікаційній роботі були використані такі: табличні, схематичні та графічні зображення даних щодо ПДФО, загальнонаукові методи та прийоми аналізу. Зокрема, це методи наукової абстракції, системний та структурний (для визначення сутності понять доход та податку на доходи фізичних осіб); методи наукового узагальнення, аналізу та порівняння (при аналізі зарубіжних і вітчизняної практик оподаткування доходів фізичних осіб) статистичні та економетричні методи (при дослідженні тенденцій оподаткування доходів фізичних осіб), а також фіскально-соціологічний метод (при здійсненні міжнародних порівнянь).

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є нормативно-правові акти з питань оподаткування в Україні, Податковий Кодекс України, аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, Євростату, дані Інтернет ресурсів, а також наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених.

Практичне значення одержаних результатів у рамках дослідження полягає в тому, що сформульовані положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення. Розроблені в кваліфікаційній роботі положення можуть бути впроваджені та використані податковими органами при розробці рекомендацій щодо удосконалення механізму оподаткування фізичних осіб.

Особистий внесок. Основні положення і результати кваліфікаційної роботи викладені в наукових тезах на тему: «Основні проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в Україні» у Збірнику... ОНЕУ.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 80 сторінках, містить 4 рисунки, 16 таблиць, 3 формули, 2 додатки, список використаних джерел, що налічує 86 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи оподаткування доходів фізичних осіб**» визначено доходи фізичних осіб як об'єкта оподаткування; висвітлено сутність оподаткування доходів фізичних осіб; розглянуто історію розвитку оподаткування доходів фізичних осіб.

У другому розділі «Сучасний стан та ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в Україні» здійснено аналіз особливостей побудови механізму нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні; досліджено бюджетну роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів держави; проаналізовано ефективність оподаткування доходів фізичних осіб.

У третьому розділі «Перспективні напрямки удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні» проведено аналіз зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб та розкрито можливості його використання в українській практиці; обґрунтовано шляхи вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки:

1. У кваліфікаційній роботі, аналізуючи думки вітчизняних та зарубіжних вчених щодо поняття «дохід» в рамках доходу фізичних осіб як об'єкту оподаткування було визначено, що автори мають різні точки зору щодо цього терміну. Умовно ці погляди розділяють на дві категорії: науковці, які ототожнюють дохід із виручкою від реалізації продукції; автори, які визнають дохід ширшою категорією та зазначають про його вплив на визначення результату діяльності суб'єкта господарювання і величину власного капіталу. Більшість вчених дотримується думки, що дохід – це потік суми певних грошових надходжень отриманих в процесі певної діяльності. Тому, як економічна категорія, дохід в загальному розумінні означає потік грошових та інших надходжень за одиницю часу і складається з 4-х факторних елементів.

2. Дохід – це багатогранне економічне поняття, яке застосовується у різних значеннях. В залежності від джерел походження та регулярності грошових надходжень всі доходи поділяють на чотири категорії: доходи від трудової діяльності, доходи від володіння активами, соціальна допомога та всі інші доходи. Дослідивши дохід як об'єкт оподаткування, розуміємо, що він займає головне місце в оподаткуванні фізичних осіб. Класифікаційною ознакою, що найбільше привертає увагу науковців є економічний зміст об'єкта оподаткування, залежно від якого податки поділяють на групи.

3. Дослідження сутності оподаткування доходів фізичних осіб було здійснено через наведення його характеристик, ролі, функцій та принципів оподаткування. Нами було визначено, що фіскальна та регулююча функції оподаткування доходів фізичних осіб являються основними у функціонуванні податку. Щодо аналізу принципів, було виявлено порушення принципу соціальної справедливості, стосовно фізичних осіб (платників податку) України. Отже, сутність оподаткування доходів фізичних осіб являє собою фінансові відносини між державою та платниками податків з доходів

фізичних осіб, пов'язаних із правовою формою їх відчуження на засадах обов'язковості, взаємочористності, які здійснюються з метою формування бюджетів різних рівнів, необхідних для фінансового забезпечення діяльності держави та муніципальних утворень.

4. Історія розвитку оподаткування доходів фізичних осіб та її основні елементи сучасної системи оподаткування беруть свій початок ще з стародавніх часів. Перші зачатки спостерігалися в стягненні податків з особи незалежно від можливості їх сплати, при цьому, стягнення відбувалося насильно, а вже в процесі еволюції вдосконалювалося. В перше податок з доходів фізичних осіб був запроваджений саме в Англії наприкінці XVIII століття. Оподатковували ним за прогресивною шкалою ставок, починаючи від 5%, і стягувався податок лише із заможних верств населення, а сплачувався з доходів громад як за місцем основної і неосновної роботи, так і від підприємницької діяльності.

Далі відбувся перехід від оподаткування фізичних осіб особистими податками до оподаткування фізичних осіб спочатку залежно від поділу на класи (з урахуванням їх родового та суспільного стану), а потім за зовнішніми ознаками їх майнової заможності. У Російській Імперії уперше оподаткування доходів фізичних осіб було запроваджене в 1893 р., у вигляді квартирного податку.

Україна пройшла досить довгий шлях запровадження податків в економіці, що стало джерелом формування бюджету та регулятором підприємницької діяльності. цей податок має досить стабільну законодавчу форму - із 1992 року він регулювався Декретом Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян», з 1 січня 2004 року – Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб», а в грудні 2010 року Верховною Радою України було прийнято Податковий кодекс України в якому податок з доходів фізичних осіб почав регулюватися Розділом IV Податкового кодексу України.

5. При дослідженні особливостей побудови механізму нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні було визначено, що оподаткування це процес встановлення та стягування податків в країні, визначення видів, об'єктів, величин податкових ставок, носіїв податків, порядку їх сплати, податкові пільги та знижки й можливості їх використання.

Характеризуючи діючий механізм оподаткування доходів фізичних осіб зробили висновок, що він є досить складним і потребує застосування великої кількості правил, що пов'язані з необхідністю визначення доходів та витрат. Проблемною є оцінка доходів у результаті зміни цін фінансових і реальних активів у періоди амортизації основних виробничих фондів та інфляції.

Також виділили, що однією з функцій держави є забезпечення проживання та підвищення рівня життя, як соціально незахищених верств населення, так й усіх інших громадян. Тому, погоджуючись з думкою економістів, доцільним є підтримка верств населення за рахунок зменшення податкової ставки та збільшення різноманітних податкових соціальних пільг.

6. Податок на доходи фізичних осіб є прямим загальнодержавним податком та одним з бюджетоформуючих податків для українського бюджету. Під час дослідження бюджетної ролі податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів держави проводили за показниками, такими як: питома вага податку на доходи фізичних осіб у макроекономічних показниках (питома вага податку на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України, питома вага податку на доходи фізичних осіб у ВВП, питома вага податку на доходи фізичних осіб у загальних податкових надходженнях країни, питома вага податку на доходи фізичних осіб у прямих податках), коефіцієнт виконання запланованих надходжень з податку на доходи фізичних осіб до доходів Зведеного бюджету України, питома вага податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевого бюджету за 2016-2021 роки. Отже, розкривається його бюджетна роль, так як за допомогою ПДФО держава впливає на рівень доходів громадян, а також цей податок є регулятором, оскільки перерозподіляє дохід кожного члена суспільства, а внаслідок сплати податку формується взаємозв'язок платника з державою, адже кожен платник стає учасником бюджетного процесу під час формування доходів Зведеного бюджету держави.

У результаті проведеного аналізу бюджетної ролі податку на доходи фізичних осіб було встановлено, що за період 2016-2021 рр. у формуванні доходів держави, податок на доходи фізичних осіб має тенденцію до зростання, що є позитивним для забезпечення платоспроможності України. Але потрібно враховувати наявні проблеми, такі як: нерівномірне навантаження на доходи населення, в результаті чого значна частина податкових надходжень до бюджету відбувається за рахунок доходів осіб з низьким рівнем доходу; надмірна орієнтованість спочатку лише на фіскальну складову з одночасним забуванням про податок як один з ключових методів перерозподілу національного доходу; нестабільність й неоднозначність в трактуванні податкового законодавства; ухилення від сплати ПДФО; корупція посадових осіб податкових органів; тінізація доходів.

В цілому ці проблеми негативно впливають на надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджетів держави. Тому, потрібно приділити увагу ПДФО, його проблемам та шляхам вирішення, задля підвищення соціально-економічного становища країни.

7. Дослідження оцінювання ефективності оподаткування доходів фізичних осіб показало, що однією з основних негативних рис вітчизняної системи оподаткування фізичних осіб є її фіскальна спрямованість, що не дозволяє здійснювати ефективний перерозподіл доходів між різними верствами населення, досягати соціальної справедливості у питанні доступу до суспільних благ та змістити акцент від прямої державної соціальної підтримки, що надається за ознакою нужденності, у бік мотивування низькооплачуваних працівників через відповідні стимули у стягуванні податків на доходи від зайнятості.

Наше дослідження підтвердило факт щодо нерівномірності розподілу податкового навантаження на фізичних осіб, а саме порушення принципу

соціальної справедливості. Так як розуміємо, що з більших доходів повинні утримуватися більші суми податків, а не однаково для усього населення як є на разі. Засобом реалізації такої податкової політики є введення прогресивного оподаткування, оскільки пропорційний податок не дозволяє зменшити нерівність, а також реформування, тобто розширення податкових пільг за для покращення життя малозабезпечених верств населення.

Отже, необхідно удосконалити чинні інструменти регулювання розподілу доходів фізичних осіб, які діють у конструкції ПДФО, а саме: реформування ПСП, встановлення прогресивних ставок оподаткування доходів у вигляді заробітної плати та інших прирівняних до неї виплат. Але на момент війни, ми вважаємо, перш за все потрібно – знизити податкове навантаження на усі верстви населення.

8. Проведений аналіз зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб показав, що не потрібно копіювати світовий досвід й одразу його застосовувати в Україні. Для початку варто об'єднати найкращі розробки щодо оподаткування ПДФО, а вже потім пристосовувати їх до українських реалій, створити свою соціально-ефективну модель системи оподаткування доходів фізичних осіб спираючись на особливості нашої держави.

9. Незважаючи на те, що податок з доходів фізичних в Україні є одним з головних джерел наповнення державного бюджету, механізм його справляння має ряд недоліків та невизначеностей, серед яких можна виділити наступні:

- нерівномірне навантаження на доходи населення, в результаті чого значна частина податкових надходжень до бюджету відбувається за рахунок доходів осіб з низьким рівнем доходу;
- неврахування зарубіжного досвіду справляння ПДФО;
- високий рівень корупції в країні;
- недосконалість законодавства в частині призначення ПСП (мінімальна заробітна плата – 6500 грн., максимальний дохід за якого громадяни можуть розраховувати на ПСП – 3470 грн.);
- невідповідність справляння ПДФО окремим принципам побудови та призначення системи оподаткування (недотримання принципу соціальної справедливості);
- низький рівень фінансової грамотності та податкової культури населення;
- масове ухилення від сплати ПДФО;
- функціонування тіньового сектору економіки, де переважає заробітна плата в конвертах;
- відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб.

10. В нашій роботі були запропоновані основні шляхи вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, а саме:

- зменшення податкового навантаження для малозабезпеченого населення шляхом запровадження нових податкових пільг;

- здійснення диференціації ставок податку на доходи фізичних осіб залежно від виду діяльності та розміру доходу громадян;
- розроблення механізму виведення доходів із тіньового сектору та легалізація заробітної плати (наприклад, зниження податкового тиску на підприємницьку діяльність; впровадження заходів, які спрямовані на виявлення платників податків, що здійснюють виплату заробітної плати «у конвертах»);
- запровадження дій для підвищення фінансової грамотності (створення програм в освітніх закладах щодо фінансової грамотності, налагодження механізму функціонування податкового консультування, проведення тематичних заходів серед громадян, вдосконалення податкового законодавства), що натомість підніме рівень податкової культури;
- впровадження прогресивної шкали оподаткування;
- перехід від розуміння ПДФО лише як фіскальної складової до розуміння як засобу підвищення суспільного добробуту, що діятиме на користь самих платників податку;
- підвищення податкового контролю.

Адже, важливим моментом є покращення ефективності податкового контролю і в тому числі застосування непрямих методів контролю за витратами і доходами фізичних осіб. Саме зараз, в часи війни є зростання осіб, котрі почали уникати оподаткування, обходити податкове законодавство використовуючи різні схеми, а також контролювати й самі податкові контролюючі органи, їх співробітників через випадки корупції та невиконання своїх обов'язків в повній мірі.

Отже, через те, що існуюча система в нашій державі породжує несправедливість та дискримінацію населення, її варто змінити, врахувавши всі наявні недоліки, які існують, з метою ефективної роботи механізму оподаткування, кращого життя громадян та підвищення рівня економіки держави в цілому.